

Dagens frågor

EEC: nästa akt

I ett tal i Landskrona i slutet av augusti förklarade statsminister Palme att vi, för att leva upp till vårt europeiska ansvar, måste erkänna vår europeiska identitet. »Vi tillhör Europa på gott och ont.» Det är så sant som det är sagt, och det var glädjande att höra det sagt just av hr Palme. Ännu mera glädjande blir det om han vill leva som han lär.

Allmänhetens intryck har nämligen varit, att hr Palme har lagt ned ett avsevärt arbete på att isolera oss från Europa. Sedan regeringen avlämnat sin sk öppna ansökan om anslutning till EEC, vad nu denna innebar, var det hr Palme som i våras överraskande meddelade, att inte ens en associering var tänkbar. Vilka konsultationer som föregått detta regeringsbeslut har aldrig meddelats; det var ej i samråd med Sveriges riksdag som det fattades. I Bryssel blev man övertygad om att det skedde under påtryckning från annat håll. Man kan inte begära av en svensk statsminister att han skall erkänna detta, och kanske underskattade han våra möjligheter att handla självständigt. I varje fall överskattade han påtagligt sitt inflytande i Bryssel via Västtysklands hr Brandt. Nu svängde han alltså, och talet i Landskrona var ett förhandsmeddelande om reträtten. Den slutliga skrivelsen till EEC, överlämnad i början av september, innehåller ingenting om att en associering skulle vara omöjlig.

Kan Sverige nu få hyggliga villkor är vi alla att lyckönska, och en kommande regering – vars nödvändighet bör framstå allt klarare – får försöka rätta till vad den nuvarande misslyckas med. Det skall vilja till en naivitet eller en lust att förvränga verkligheten som överträffar det mesta på de politiska sidorna i Aftonbladet för att skriva vad LO-organet tryckte (6/8) om vad som väntar oss: »Så länge regeringen har folkflertalet bakom sig och oppositionen saknar realistiska alternativ är förhandlingspositionen i Brys-

sel stark.» Förhandlingspositionen är i själva verket usel. Vad folkflertalet menar vet ingen, eftersom regeringen gjort sitt bästa att mörklägga fakta om EEC-problematiken. Oppositionen har realistiska alternativ: moderaterna har energiskt gått in för en associationsansökan, och folkpartiet tycks ansluta sig här till.

I och för sig skulle, som bl a ambassadör Siegbahn visat i denna tidskrift, fullt medlemskap i EEC inte behöva vara oförenligt med vår utrikespolitiska målsättning »alliansfrihet i fred syftande till neutralitet i krig». EEC är ingen militärpakt. EEC och Nato varken är eller kan vara identiska, om inte annat av den anledningen att Natos viktigaste medlem, USA, ej kan vara med i EEC. Alla vet, att skulle ett krig bryta ut igen i Europa, kommer den ekonomiska gemenskapen EEC inte att fungera, lika litet som den politiska gemenskapen Europarådet, där Sverige redan är en aktiv medlem. Uppräkningen av argument kan fortsätta.

Regeringen har haft inrikespolitiska skäl för sitt försök att slippa få oss in i den europeiska gemenskapen. Den har fruktat för sina vänstergrupper, för sin skattepolitik och, kort sagt, för sin socialiseringspolitik. Nu börjar riskerna bli för stora för vårt näringsliv, som vi lever av, och regeringen inser naturligtvis att vi måste komma med, på ett eller annat sätt. Det är angeläget att oppositionen driver på i den frågan. Men på grund av regeringens handlande finns det ännu en allt för svag opinion i landet för fullt medlemskap. Därför är det sannolikt klokt att oppositionen kräver en associering och att den samtidigt genom en kampanj upplyser om vad EEC verkligen är och betyder för oss. I fråga om kunskaper om den saken brister det fortfarande i vida kretsar.

Klasskampen mot SACO

I samband med vänsterstudenternas försök att efterlikna sina franska kollegor och leka revo-

lutionärer i Stockholm i maj 1968, ryckte – som vi minns – dåvarande utbildningsministern Palme ut och lovade omedelbart bot och bättring. Universiteten skulle »demokratiseras» och »professorsväldet» brytas. Inom universitetskanslersämbetet upprättades olika alternativ till nya samarbetsformer, och från och med läsåret 1969–70 fick ett antal universitets- och högskoleinstitutioner pröva på fyra olika modeller. Sedan dess har utvecklingen löpt i en bestämd riktning. FNYS (försöksverksamheten med nya samarbetsformer vid universitet och högskolor) har successivt utvidgats. Den sk utvärdering av den första tidens erfarenheter som gjorts har uppfattats närmast som parodisk. Inte heller har det utrednings- och remissförfarande, som därefter fortsatt, ställt någon i tvivelsmål om att det här är meningen att snarast möjligt tvinga fram ett nytt system, som definitivt ersätter universitetsstadgans gamla bestämmelser om beslutandeformer. För närvarande sysslar en arbetsgrupp på högsta nivå med universitetskansler Löwbeer i spetsen med att få fram ett förslag.

Det skall gärna medges, att universitetsstadgans beslutandeformer i många hänseenden kan tyckas förlegade. Det är av godo, att nya grupper bereds tillfälle till inflytande, även om fördelningen av representationen liksom befogenheterna väl tål att diskuteras. Det är också uppenbart, att man bland universitetslärarna inte har något emot att formalisera de kontakter med de studerande, som även tidigare i realiteten har funnits. Både bland universitetslärarna och bland de studerande är man alltså i princip positiv till att försöksverksamheten fortsätter inom rimliga ramar.

På ett tidigt stadium stod det dock klart, att försöksverksamheten medförde mycket merarbete för universitetslärarna. Som alltid, då inflytande skall formaliseras, har en byråkratisering inträffat. Ett antal organ har bildats, och följden har blivit ett enormt sammanträdande. I vissa fall har man kunnat undvika de värsta olägenheterna genom ett

vidsträckt delegationsförfarande. Inom andra institutioner har en våldsam politisering uppstått, och arbetsförhållandena har blivit hart när olidliga.

Mot denna bakgrund förvånar det inte, att universitetslärarna redan från början förut-satte, att de skulle kompenseras för det nya merarbetet. Även studeranderepresentanterna fäste uppmärksamheten på ersättningsfrågan. Inför starten av försöksverksamheten 1969/70 reste också flera av lärosätena krav på en ökad medelstilldelning. UKÄ begärde dock inte några medel, utan i en skrivelse till regeringen 1969 förutsattes att kompensationsfrågan skulle lösas genom förhandlingar mellan avtalsverket och berörda personalorganisationer. Trots upprepade påstötningar från SACO sedan hösten 1969 har dock ingenting hänt. Enligt uppgift upptog UKÄ i sitt första utkast till petita avseende budgetåret 1972/73 en summa på omkring åtta miljoner kronor för försöksverksamheten. I en senare version ströks dock denna post efter – som det antas – påstötningar från utbildningsdepartementet.

I september 1970 avgav SACO en formell begäran om förhandlingar i frågan till Statens avtalsverk. Inte heller därefter har något hänt. Med tanke på att förtroendet bland universitetslärarna för arbetsgivaren-regeringen befinner sig i ett absolut bottenläge efter behandlingen av akademikerna i årets avtalsrörelse förvånar det inte, att SACO nu meddelat UKÄ, att dess medlemmar inte kommer att delta i försöksverksamheten förrän frågan om kompensation för merarbete har lösts. UKÄ ställer sig på universitetslärarnas sida och säger sig ånyo förutsätta, att regeringen »snarast möjligt» vidtar åtgärder för att få igång förhandlingar. Ännu, nära tre månader sedan SACO avlät sin skrivelse och två månader efter UKÄ:s framställning, har ingen reaktion inträffat från regeringens sida.

I en intervju i Sydsvenska Dagbladet (27/8) utgår universitetskanslern från att försöksverksamheten nu kommer att upphöra. Det åvilar

emellertid konsistorierna att fatta beslut. Hela situationen är minst sagt olustig. Ett på sina håll värdefullt samarbete mellan universitetslärare och studenter riskerar att spolieras, och förtroendeklyftan mellan universitetslärarna och regeringen att vidgas ytterligare. Den socialdemokratiska regeringen med sina klasskampsvisioner bär ensam ansvaret.

Dagstidningarnas upplagor 1971

Det förefaller klart att den svenska dagspressen under innevarande år har hamnat i en besvärlig rävsax. Den ekonomiska utvecklingen har varit mycket dämpad med minskande annonsering i pressen som följd. I detta läge har finansministern – med osvikligt sinne för att alltid vara i otakt med konjunkturen i sin ekonomiska politik – introducerat en skatt på denna annonsering vilket ytterligare måste förvärra situationen för många tidningar.

AB Tidningsstatistikens upplagesiffror för dagspressen 1:a halvåret 1971 avspeglar den försvagade konjunkturen, även om en viss allmän tendens känns igen från tidigare år. När tiden blir allt knappare, TV-programmen fler och pendelresorna längre köps allt fler kvällstidningar. Morgontidningarnas svårigheter att innan resorna till arbetet börjar distribuera sina prenumerationsexemplar till nybyggda bostadsområden allt längre ut från stadscentrum kan vara ännu en anledning till kvällspressens frammarsch, som dock 1971 inte alls är lika markant som under åren 1967–1970. Men alla kvällstidningar ökar alltså sin vardagsupplaga. Expressen befäster sin ställning som Sveriges största tidning med 620 000 ex (+ 11 000). Kvällsposten har passerat 100 000-strecket och har nu 102 000 ex (+ 4 500). Göteborgs-Tidningen har också en hygglig ökning med 2 000 ex till 82 000. För Aftonbladet innebär 501 000 en ökning med endast några hundra ex. Tidningens stagnation får troligen ses som ett resultat av den mindre förmånliga publiciteten kring LO:s

inhopp i tidningsledningen och av den kritik som riktats mot AB för ett antal journalistiska övertramp.

De två största morgontidningarna, Dagens Nyheter och Göteborgs-Posten, har båda ökat sin vardagsupplaga med 4 000 ex. DN har nu 441 000 och GP 293 000. Sydsvenska Dagbladet har uppnått 117 000 ex (+ 2 000) och Arbetet 103 000 (+ 700). Avståndet har alltså fortsatt att öka mellan dessa konkurrenter sedan 1967, då de hade nästan lika stor upplaga, medan KvP i det närmaste nått upp Arbetet. Det återstår att se om Arbetet i längden kan upprätthålla sitt mycket stora spridningsområde (som bekant utger tidningen t o m en särskild göteborgsedition vilken utgör 18 000 ex av upplagan).

Svenska Dagbladet har trots sitt nya attraktiva ansikte – förstasidan med nyheter – inregistrerat en tillbakagång. Tidningen har nu 158 000 ex (– 4 000). SDS lyckades ju 1966 bra med sin motsvarande omläggning av förstasidan och det finns ingen anledning att tro att tillbakagången beror på motstånd mot förändringar hos SvD:s läsare. Tidningen uppger att minskningen hänför sig till landsorten medan stockholmsförsäljningen i stort sett är oförändrad. Större delen av 1960-talet innebar för SvD en mycket fin serie upplageframgångar. 1968 förbyttes denna tendens i sin motsats och sedan dess har SvD haft svårigheter att hålla sin upplaga (bortsett från år 1970 som innebar status quo).

Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning lyckades hösten 1970 hejda en liknande utveckling. Man beslöt ändå att fr o m februari 1971 övergå till att bli en »annorlunda» tidning utan sport och brott. Nu dominerar i HT politik, kultur, utrikesnytt och ekonomi. Tidningen räknade kallt med en nedgång på omkring 5 000 ex. Nu visar det sig att HT blott förlorat några hundra ex och står på 48 000. Ett visst bortfall – främst i Göteborg – har nästan helt kompenseras av öknningar annorstädes.

Sydsveriges en gång - 1944 - största tidning Skånska Dagbladet har länge kämpat med svårigheter och redovisar nu 34 000 ex (-1 000). Däremot har de större landsortstidningarna klarat sig ganska bra och genomgående ökat med mellan ett par hundra och tusen ex. Nya Wermlandstidningen är alltså jämt den klart största landsortstidningen med 76 000 ex (+200). Med tanke på presstödsförslaget är det av intresse att konstatera att förhållandena mellan första- och andratidningarna i Gävle och Eskilstuna i princip inte förändrats. Presstödet kommer alltså att gå till Arbetarbladet och Folket och inte till Eskilstuna-Kuriren och Gefle Dagblad.

Uppgifterna ovan avser som nämnts vardagsupplagorna som brukligt är. Det måste nämnas att upplagan per utgivningsdag för ett antal tidningar utvecklats sig klart sämre än vardagsupplagan vilket beror på ett köpmotstånd med anledning av prishöjningarna på söndagsnummer. Speciellt gäller detta DN vars ökning per dag endast är några hundra ex. Aftonbladet redovisar enligt detta beräkningssätt en mindre upplagenedgång.

Dagstidningarnas sökande efter en framgångsrik linje i en besvärlig tid har tagit sig många uttryck. Kvällstidningarna har klarat sig bra med en från många synpunkter beklaglig satsning på sensationer, kändiskult, brottmål och annat populärt material. Det kan dock påpekas att den svenska »gula pressen» i och för sig skiljer sig fördelaktigt från många utländska kollegor genom att ge plats för ibland informativa översiktsartiklar om politik och kultur. En annan, av vissa morgontidningar praktiserad metod, är att ägna stort utrymme åt lokala nyheter - som TV inte kan bevaka - vilket brukar resultera i god spridning inom ett koncentrerat område och en ökad tillströmning av detaljhandels- och eftertextannonser.

Regeringsombildningen

En vacker dag i slutet av juni kallade stats-

minister Olof Palme helt oförmodat massmedia till Kanslihuset och meddelade genom dem nationen att landet hade fått om inte en ny regering (vilket kanske hade varit för mycket begärt), så dock en ny regeringsledamot. Det visade sig att Torsten Nilsson anmält sin önskan att avgå som utrikesminister, att Krister Wickman utsetts till hans efterträdare och att Rune Johansson anmodats överta industridepartementet efter hr Wickman.

Att denna regeringsombildning, som så många andra av ministären Palmes åtgärder, bar prägeln av en brådskande improvisation framgick redan av regeringschefens klädsel. Men det var inte endast denna hans protokollära innovation, som gjorde det myckna officiella talet om en sedan lång tid förberedd förändring föga trovärdigt. Om möjligt tyngre vägde den ommöblering regeringen kort innan företagit i AB Statsföretag varigenom Rune Johansson blev styrelsens ordförande, en befattning som han nu givetvis måste lämna. Allra minst av en regering, som bekänner sig till planhushållningens princip, har man anledning att vänta en sådan total planlöshet vid hushållningen med personella resurser. Regeringsombildningen måste kort sagt ha kommit lika överraskande för hr Palme som för oss andra.

Bakgrunden är ännu inte klarlagd, men uppenbarligen blev hr Palme överrumplad av Torsten Nilssons avskedsansökan. Hr Nilsson önskade av hälsoskäl dra sig tillbaka och fann tidpunkten väl vald före budgetarbetets början och före utrikesminister Schumanns besök - hr Nilsson tycker inte om EEC och talar inte franska. Hr Palme ville å ena sidan ogärna mista hr Nilsson - det enda tunga statsråd han försökt spela ut mot hr Sträng - men insåg å andra sidan vilken himlasänd chans han därmed fick att lösa ett mycket besvärligt och ömtåligt personproblem. Hr Wickman var särskilt efter vårens händelser förbrukad som industriminis-

ter och innebar i denna sin egenskap en belastning för regeringen. Samtidigt som inom »rörelsen» krav höjdes på hans avgång, höjdes krav på att regeringen borde förstärkas med Rune Johansson. Här erbjöd sig nu en möjlighet att slå två flugor i en smäll. Hr Palme försummade inte att begagna tillfället. Han känner trots allt en stark lojalitet gentemot sin gamle kumpan Krister Wickman och ville ogärna nödgas anvisa honom en lika simpel reträttpost som den man givit industriministerns »medbrottsling» hr Olhede. Krister Wickman lär ha önskat sig Riksbanken, eller om hr Asbrink visat sig omöjlig att flytta på åtminstone Kreditbanken. Nu löstes detta dilemma genom att hr Wickman kunde sparkas snett uppåt till utrikesministerposten, medan den allmänt ansedde Rune Johansson kunde användas till den angelägna uppgiften att söka återställa förtroendet för industridepartementet inom näringslivet likaväl som fackföreningsrörelsen.

Så blev alltså Krister Wickman utrikesminister. Det har ur flera synpunkter sitt pikanteri, men kanske främst därför att han aldrig tidigare nämnts i samband med denna befattning. Även om Torsten Nilssons avgång kom oväntat, har den naturligtvis av rena åldersskäl varit förutsedd och det har spekulerats en hel del om tänkbara efterträdare. Av någon oförklarlig anledning har hr Inge-mund Bengtsson varit på tal i sammanhanget – måhända hade hans bragelöfte om att lära sig jordbrukspolitiken på 14 dar ingivit hans partivänner tanken att han skulle kunna lära sig den mindre krävande utrikespolitiken på en vecka. Namnet Bengtsson framstår emellertid som förhållandevis rimligt i jämförelse med flera andra som varit i svang. Många oroliga iakttagare, inte minst inom UD, hade sålunda nästan resignerat inför tanken att en vår tids Kellgren skulle få anledning att dikta en diplomatisk strof i en kommande »Lidboms Leverne». Ändå gruvligare pessimister såg som ett svart moln vid hori-

sonen avteckna sig Socialdemokratiska kvinnoförbundets permanenta utrikesministerkan didat Inga Thorsson, låt vara att flertalet av dem betecknade denna skräcksyn som en mardröm.

Mot denna mörka bakgrund framstår onekligen Krister Wickman som en ljusgestalt. Men alldeles oavsett detta måste man nog med större eller mindre motvilja medge att regeringsombildningen innebär en alldeles avgjord förstärkning av regeringen. Man erinrar sig den gamle högerpolitikerns yttrande vid nyheten om att en av hans mindre begåvade meningsfränder i riksdagen övergått till bondeförbundet: »Det kommer att medföra en höjd nivå inom bägge partierna». Utan alla jämförelser i övrigt innebär Krister Wickmans övergång till UD och ersättande i industridepartementet med Rune Johansson en höjning av nivån inom bägge departementen.

Rune Johansson brukar omtalas som Sveriges klokaste kommunalpolitiker, och det är väl ett omdöme som snarast fått fördjupad relief genom hans idiotiska uttalande om att »Nixon borde rodna». Att han kommer att bli en bra industriminister kan i varje fall knappast betvivlas. Och att Krister Wickman kommer att göra sig bättre som utrikesminister än som industriminister kan lika litet betvivlas – något annat är ju i själva verket knappast möjligt. Men goda förutsättningar finns för att hr Wickman kommer att bli en riktigt bra utrikesminister. Han är en intelligent, kultiverad och språkkunnig person med betydligt vidare internationella vyer än Torsten Nilsson, vars utblick vanligtvis stannat vid Utö.

Torsten Nilsson har på många sätt varit en besvikelse som utrikesminister, mindre genom sin legendariska lättja – därvidlag kan han ju åberopa sig på Talleyrands odödliga »surtout pas trop de zèle» – än genom sin outrotliga benägenhet att låta partipolitiska hänsyn ta försteg framför utrikespolitikens

krav. Men något gott finns dock att säga om den gamle, ärrade politiske slagskämpan, när han efter mer än ett kvartssekel lämnat regeringskretsen. Han har förvisso inte varit någon lysande företrädare för vår utrikespolitik (vilket dock kanske med hänsyn till denna politikens beskaffenhet under alla förhållanden skulle varit en övermänsklig uppgift), men till hans ovanskliga heder bör framhållas att han varit den förste utrikesminister i mannaminne, som visat ett positivt intresse för personalfrågor.

En kulturkämpe

Det har kommit på modet i våra stora dagstidningar att under somrarna försörja läsekretsen med serier av kulturartiklar över något upphöjt tema. Meningen är, förmodar man, att badstranden ger den tid till eftertanke, som krävs för att följa med idéernas flykt.

Dagens Nyheter har denna sommar lyckliggjort sina läsare med en serie »om mänskliga egenskaper». Somt har varit begripligt och med förlov sagt tråkigt. Annat har rört sig på höjder, där varje kritik förstummas inför den totala omöjligheten att förstå författarens tankegångar.

Men en av artiklarna förtjänar ett hedersomnämmande; den nämligen av Jörgen Eriksson: »Puritanismen – en politisk olycka». I en ond och tröstlös värld är det alltför sällan man får uppleva det i sig fullkomliga. Med stigande glädje märker läsaren av Jörgen Erikssons opus att Dagens Nyheter gjort allmänheten tjänsten att presentera det helt befängda: ett så till den grad uttrycksfullt exempel på hur en radikal kulturskribent nu för tiden umgås med svensk historia, att det borde bli en i universitetsundervisningen flitigt utnyttjad klassisk text.

Man kan inte, vilket är synd, citera allt i texten, men några smakprov bör förunnas den, som till äventyrs inte hade förmånen att dagen ifråga läsa DN:s kultursida.

»Säg något svenskare», utropar förf., »från

Olaus Petri till Gunnar Sträng än en maktälskande och självhärlig puritan. Det är en fyrahundrig massiv tradition med centrum i stormaktstidens flinhårda lutherdom, vars tryck fortplantat sig in i våra dagar.» Åtminstone Gustav III och Karl XV kan tänkas protestera. Vi andra trodde för den delen att Sverige numera var »the land of the midnight sin».

Denna lutherdom »var ett fruktansvärt vapen i överhetens händer,» sägs det vidare. »Det var ju faktiskt så att de svenska barnen lärde sig läsa och fick sin samhällssyn genom att rabbla katekesen fram och baklänges och i Luthers lilla katekes fanns stånds läran inskriven med all önskvärd tydlighet. Det andliga ståndet förvaltade ordet och sakramenten, bar med andra ord himmelrikets nycklar i byxfickan. Det politiska ståndet svarade för kyrkans rimliga behov och övervakade tukt och ordning enligt Guds och reformationens påbud. Detta hade det tredje ståndet, allmogen, bara att rätta sig efter. Men även inom dess led fanns det en överhet, nämligen de husfäder och storbönder som var och en på sin gård svarade för disciplinen och den rätta trons utbredning. Det skedde med hjälp av husandakter, husförhör och husaga i en otröstlig och aldrig sinande ström... och kyrkans 'stora bann', uteslutning ur den kristna gemenskapen, utstötte den olycklige också ur byns gemenskap. Han fick löpa på skogen som fredlös.»

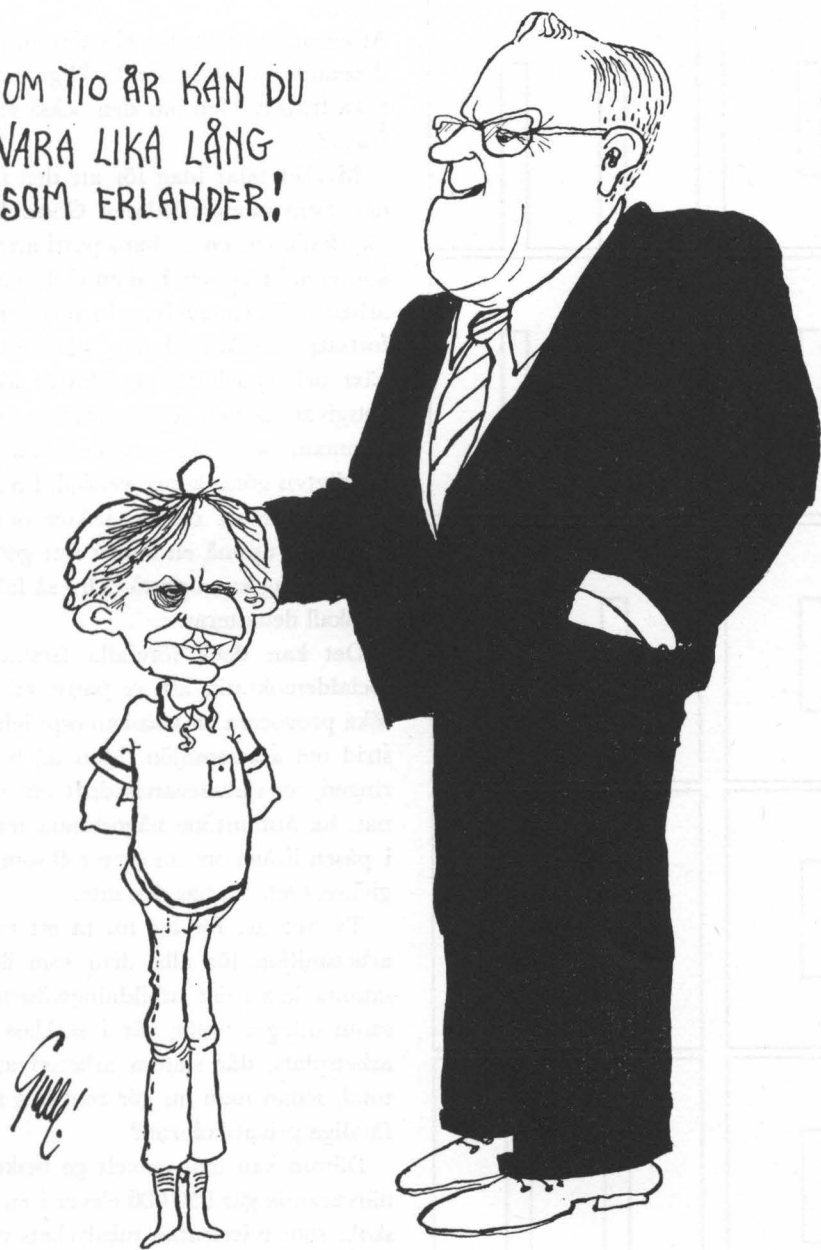
Man skall inte vara småaktig. Varför då förarga sig över att Jörgen Eriksson bland andra stolligheter blandar ihop den katolska medeltidskyrkans och lutherdomens Sverige. Något protestantiskt bann medförande »fredlöshet» är icke känt. Och det lutherska prästerskapet disponerade verkligen inte över himmelrikets nycklar. Inte heller hans beskrivning av de olika ståndens samhällsfunktioner (vad menas med »det politiska ståndet»), bör rimligen föranleda klagomål. En kulturskribent bör ha rätt till licentia poetica.

Men har Jörgen Eriksson aldrig ägnat en tanke åt sin egen troliga reaktion om han som själavandrare kommit till det förkristna svenska samhället. Som den humana och något vilsekonna idealist han är, skulle han förmodligen med ett skri ha flytt till kyrkans armar inför all vederstygglig ondska som mött honom. Må vara att han kanske med jämnmood accepterat de högst opuritanska religiösa riterna i hedendomen. Men hade han gillat kannibalismen? Det är vidare möjligt att

barnen tyckte katekesen var svår att lära sig. Men de var i alla fall skyddade mot att bli utsatta i skogen som små, om hufvudern fann försörjningsbördan besvärande. Genom kristendomen fick de växa upp i ett samhälle, där människolivet uppfattades som heligt och människorna som varandras andliga bröder.

Är det så svårt för kulturradikalerna att förstå att deras egen humana idealism icke är annat än det sekulariserade arvet från en kristen idé- och miljötradition?

OM TIO ÅR KAN DU
VARA LIKA LÅNG
SOM ERLANDER!

En framtidsman?